

Asia: VN/27065/2023

Lausuntopyyntö ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta.

1. Yhdessä laissa olevat selkeät säännökset edistäisivät paremmin sujuvaa tietopyyntöprosessia poliisin ja hyvinvointialueen välillä

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan säännökset, jotka liittyvät tietojenvaihto-oikeuteen hyvinvointialueen ja poliisin välillä, edellyttävät selkeyttämistä. Säännöksiä on poliisilain lisäksi mm. asiakastietolaissa, oikeudenkäymiskaassa, haastemieslaissa, ampuma-aselaissa ja ajokorttilaissa, minkä lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon nimenomaisista ilmoitusvelvollisuuksista on säädetty mm. lastensuojelulaissa, rikoslaissa, ampuma-aselaissa ja ajokorttilaissa. Asiaa koskevat säännökset tulisi uudistaa kokonaisuutena sosiaali- ja terveydenhuollon osalta. Poliisin ja hyvinvointialueen välinen tietojenvaihto-oikeus on vaikeasti sovellettava kokonaisuus, koska säännökset ovat jakautuneet eri lakeihin ja sovellettava lainsäädäntö riippuu osittain asian kulloisestakin käsittelyvaiheesta. Hallituksen esitysluonnos ei paranna tilannetta.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisin tietojensaantioikeudesta säädettäisiin poliisilain 4 luvun 5 §:ssä. Sosiaalihuollon osalta tietojen luovuttamisesta poliisille on säädetty

asiakastietolain 63 §:n 2 ja 3 momentissa sekä terveydenhuollon osalta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:ssä. Asiakasta koskevan tiedon ilmoittamisesta poliisille uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten säädetään asiakastietolain 62 §:ssä sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain 23 §:n 4 momentissa. Haastemieslain 6 §:n mukaan haastamisen ja tiedoksiannon on oikeutettu suorittamaan - niin kuin haastemies - myös poliisimies. Tällöin sovelletaan haastemieslain 4a §:n säännöksiä yhteydenottotietojen saamisesta. Ampuma-aselain 114 §:n 2 momentissa säädetään terveydenhuollon ammattihenkilön oikeudesta ampuma-aseilmoituksen tekemiseen. Ajokorttilain 21 §:n 2 momentissa säädetään sairaanhoitajan ja terveydenhoitajan oikeudesta ajoterveydentilaa koskevan ilmoituksen tekemiseen. Lisäksi tiedon luovuttamiseen liittyvä oma kokonaisuutensa on sosiaali- ja terveydenhuollon ilmoittamisvelvollisuutta poliisille koskeva sääntely erityislainsäädännössä, josta esimerkkeinä mainittakoon lastensuojelulain 25 §:n 3 momentin mukainen ilmoitusvelvollisuus lapseen kohdistuvasta väkivalta- tai seksuaalirikosepäilystä, rikoslain 15 luvun 10 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus hankkeilla olevan törkeän rikoksen estämiseksi, lääkäriä koskeva ampuma-aselain 114 §:n 1 momentin mukainen ilmoitusvelvollisuus ampuma-aseen hallussapitoon sopimattomasta henkilöstä ja lääkäriä koskeva ajokorttilain 21 §:n 1 momentin mukainen ajoterveydentilaa koskeva ilmoitusvelvollisuus.

Säännösten tulisi olla mahdollisimman helposti sovellettavat, sillä säännöksiä soveltavat yksittäiset sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa asian eri käsittelyvaiheissa.

2. Vaikutusten arviointi on hallituksen esitysluonnoksessa jäänyt osin puutteelliseksi ja edellyttää jatkovalmistelua

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan lain valmistelussa ei ole riittävästi arvioitu sitä, millaiset vaikutukset poliisin tietojensaantioikeuden laajentamisella ja Tullin ja Rajavartiolaitoksen uudella tietojensaantioikeudella voisi olla asiakkaiden ja potilaiden kokemaan luottamukseen sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisia kohtaan ja siten hoitoon tai sosiaalihuollon palveluun hakeutumiseen. Valmistelussa ei ole myöskään arvioitu ehdotetun sääntelyn vaikutusta tietopyyntöjen määrään ja niiden aiheuttamaan hallinnollisen työn määrään sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Valmistelussa ei ole riittävästi arvioitu sitä, millaiset vaikutukset poliisin tietojensaantioikeuden laajentamisella ja Tullin ja Rajavartiolaitoksen uudella tietojensaantioikeudella voisi olla asiakkaiden ja potilaiden kokemaan luottamukseen sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisista kohtaan ja siten hoitoon tai sosiaalihuollon palveluun hakeutumiseen. Hallituksen esitysluonnoksessa on todettu, että ehdotettavassa sääntelyssä on huomioitu, ettei poliisi voisi pyytää tietoja esimerkiksi huumausaineen käyttörikoksiin liittyen. Näin ollen hallituksen esitysluonnoksen mukaan huumausaineen käyttäjien mahdollisuudet hakeutua hoitoon eivät vaarantuisi. Hallituksen esitysluonnoksessa on kuitenkin ehdotettu poliisin tietojensaantioikeuksien laajentamista muihin lieviin rikoksiin, kuten näpistyksiin, lieviin pahoinpitelyihin, liikenneturvallisuuden vaarantamisiin ja

pelastustoimen laiminlyönteihin. Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole arvioitu tietojensaantioikeuden laajennuksen vaikutuksia niiltä osin. Hyvinvointialueen näkökulmasta vaikutuksia on arvioitu tämän lausunnon kohdassa 3.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan ehdotetulla sääntelyllä ei olisi vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin. Mikäli poliisin tietojensaantioikeuksia laajennettaisiin hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetulla tavalla mm. lieviin rikoksiin, kuten näpistyksiin, on tällä todennäköisesti vaikutusta poliisin tietopyyntöjen määrään sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tietopyyntöjen ratkaisu on monesti haastavaa ja edellyttää hallinnollista työtä. Asian jatkovalmistelussa tulisikin arvioida, mikä vaikutus ehdotetulla sääntelyllä olisi poliisin tietopyyntöjen määrään ja niiden aiheuttamaan hallinnollisen työn määrään sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hyvinvointialueen arvio on, että työn määrä lisääntyisi ainakin nimenomaan näpistys-, varkaus- ja vahingontekotilanteissa. Kokonaan uutena asiana muutosehdotus sisältää Rajavartiolaitoksen ja Tullin tietopyynnot sosiaali- ja terveydenhuololle. Myös siltä osin olisi tarve arvioida tietopyyntöjen määrää ja vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin.

3. Ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n arviointia

Hallituksen esitysluonnoksessa käytännön kannalta keskeiset muutokset hyvinvointialueen näkökulmasta koskevat poliisin tietojensaantioikeutta sosiaali- ja terveydenhuollosta. Nämä muutosehdotukset on kirjattu poliisilain 4 luvun 5 §:ään. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannata uuden ehdotetun pykälän säännöksiä kaikilta osin.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilla olisi oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikaa ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön viidellä eri asiakohdassa luetellulla perusteella. Ehdotettuja perusteita käsitellään alla jäljempänä asiakohdittain.

Kohta 1 (sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, tai rikoslain 17 luvun 6 §:ssä, 20 luvun 6, 8 tai 18 §:ssä, 21 luvun 7, 10 tai 15 §:ssä, 23 luvun 1 tai 3 §:ssä, 28 luvun 1, 3 tai 4 §:ssä, 35 luvun 1 §:ssä tai 41 luvun 5 tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi)

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannata sitä, että poliisin tietojensaantioikeudet laajennettaisiin lieviin rikoksiin, joiden ankarin rangaistus on alle kaksi vuotta vankeutta (mm. lievä pahoinpitely, pelastustoimen laiminlyönti, liikenneturvallisuuden vaarantaminen, varkaus, näpistys ja vaarallisen esineen hallussapito).

Näpistysten kaltaisten rikosten sisällyttäminen samaan kategoriaan, jossa tietojensaantioikeus täyttyy, vaikuttaa ylimitoitetulta. Esimerkiksi asunto ensin –periaatteella toimivissa asumispalveluissa (tilapäismajoitus, tuettu asuminen, ympärivuorokautinen asuminen päihteitä aktiivisesti käyttäville) on valitettavasti arkipäivää, että asiakkaat näpistävät toisiltaan ja aiheuttavat toistensa asunnoissa vahinkoja. Näpistysten kaltaisten rikosten säilyttäminen tähän kategoriaan voi estää asiakkaita hakeutumasta sosiaalihuollon tai terveydenhuollon palvelun piiriin sekä aiheuttaa luottamuksen puutetta henkilökuntaan, mikä voi lisätä väkivallan uhkaa henkilökuntaa ja vartijoita kohtaan. Pahimmillaan se voi estää hakeutumasta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin ja ongelmat voivat eskaloitua, jos apua ei haeta ajoissa. Siitä aiheutuvat kerrannaisvaikutukset ovat inhimillisesti ja taloudellisesti kalliita. Tietojensaantioikeus tulisi rajata tilanteisiin, joissa toisen henkilön (asiakas/asiakkaat, henkilökunta, vartija) turvallisuus tai terveys on uhattuna tai ympäristölle tai omaisuudelle aiheutuu uhkaa, muita keinoja ei ole käytettävissä ja tietojen luovuttaminen on ehdottoman välttämätöntä eikä vain hyödyllistä.

Rajavartiolaitosta ja Tullia koskevan sääntelyn osalta tietojensaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollosta on rajattu sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, vaikka Rajavartiolaitoksen, Tullin ja poliisin tietojensaantioikeus perustuu samaan tehtävään rikoksien selvittämiseksi ja torjumiseksi. Hallituksen esitysluonnoksen sivulla 91-92 on todettu, että "Perustuslakivaliokunta on painottanut, että erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä, että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan." Rajavartiolaitosta ja Tullia koskeva tietojensaantioikeuden rajausta vaikuttaa hyvinvointialueen näkemyksen mukaan tähän nähden oikeasuhtaisemmalta kuin poliisin ehdotettu tietojensaantioikeus.

Kohta 2 (yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ennalta estämiseksi, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran)

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan asiakohdan soveltamisala jää hieman epäselväksi ja lienee osin vaihtoehtoinen ja päällekkäinen asiakohdan 1 kanssa. Asiakohdan mukaisessa tilanteessa sovellettavaksi voisi tulla myös asiakastietolain säännökset uhkaepäilyilmoituksen tekemisestä henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhkan osalta. Sotehenkilöstö voi aina kutsua poliisin paikalle järjestyksenvalvontatehtävänä, jolloin nykytilanteessa tietojenantovelvollisuus ja -oikeus paikallaolijoiden henkilöllisyydestä määrittyy erityislainsäädännön nojalla. Ehdotetun säännöksen mukaan tiedot voitaisiin antaa poliisin pyynnöstä, mikäli tämän asiakohdan perusteet täyttyvät. Mikäli poliisi on kutsuttu paikalle sotehenkilöstön toimesta, tilanteen vakavuus on jo arvioitu sellaiseksi, että asiakkuuden suojaamisen kynnys on ylittynyt. Mikäli poliisi on hälytetty paikalle ulkopuolisen tahon toimesta, sotehenkilöstön edustaja voi olla sitä mieltä, ettei tietojen luovutuksen edellytykset täyty.

Kohta 3 (kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi)

Hallituksen esitysluonnoksen perusteella poliisilla olisi oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan peruste tietojen saamiselle, eli kansallisen turvallisuuden suojaaminen, on liian tulkinnanvarainen ja laaja-alainen peruste salassa pidettävän tiedon luovuttamiselle. Sääntelyä tulisi tältä osin täsmentää.

Kohta 4 (henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten)

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannata sitä, että poliisin tietojensaantioikeudet laajennettaisiin koskemaan tässä asiakohdassa tarkoitettuja tilanteita ja perusteita. Tältä osin ehdotus on erityisen ongelmallinen ja voi pahimmillaan jopa estää asiakkaiden ja potilaiden kriittisten sosiaalihuollon palveluiden ja terveydenhuoltoon kuuluvan hoidon saannin. Esimerkiksi huumeiden käyttöön liittyy usein rikollisuutta ja on yleistä, että esimerkiksi korvaushoidon, vieroitushoidon, tilapäismajoituksen sekä päihteet sallivien asumisyksiköiden potilailla ja asiakkaila on esimerkiksi sakkojen muuntorangaistuksia koskevia päätöksiä, jotka odottavat täytäntöönpanoa. Näin ollen poliisin voidaan olettaa kohdentavan tietopyyntöjä ko. yksiköihin järjestelmällisesti etsiessään päihteitä käyttäviä asiakkaita, joita poliisi tavoittelee tuomion täytäntöön panemiseksi tai tuomioistuimeen noutamiseksi. Tämä voi muodostua asiakkaille merkittäväksi esteeksi saavuttaa välttämätön hoito, kuten vieroitus ja korvaushoito, tai välttämätön tilapäinen asuminen tai asumispalvelu tilanteessa, jossa hoidon tai palvelun saaminen voi olla kriittistä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tehtävä järjestää ja tuottaa sosiaali- ja terveystalvaeluita on uhattuna, jos asiakkaat ja potilaat eivät perustellusti uskalla ja pysty hakeutumaan sosiaali- ja terveystalvaelujen ja hoidon piiriin tilanteissa, joissa heillä on täytäntöönpanoa odottava tuomio, sakan muuntorangaistus tai keskeneräinen oikeuskäsittely.

Kohta 5 (kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi)

Tältä osin oikeustilan selkeyttäminen on tarpeen ja asiakohda on kannatettava ehdotuksen mukaisin perusteluin.

Kaikkien yllä käsiteltyjen asiakohtien osalta yhteisesti hyvinvointialue kiinnittää lisäksi huomiota ehdotetun pykälän otsikointiin, siihen, että ehdotuksen mukaan tietopyynnön tekijän tulisi olla päällystöön kuuluva poliisimies, toimitilan käsitteen määrittelyyn ja siihen liittyviin tulkintaongelmiin sekä tarpeeseen vielä selventää, ettei pykälä koske ennakkollisia tietopyyntöjä. Näitä kysymyksiä on käsitelty tarkemmin alla.

Poliisilakiin ehdotetun uuden säännöksen (4 luvun 5 §) otsikko olisi tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella voimassa olevaa poliisilain 4 luvun 2 §:ää ei ole tarkoitus muuttaa. Kyseisessä säännöksessä on säädetty tietojen saannista viranomaiselta. Poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 mom. mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta

yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Poliisilain 4 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan poliisilla on päälystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampuma-aseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, miltä osin on tarkoitus, että poliisilain 4 luvun 2 §:ää sovellettaisiin lakiuudistuksen jälkeen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Ehdotettua sääntelyä tulisi tältä osin selkeyttää.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilla olisi päälystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada tietoja. Muualla sosiaali- ja terveydenhuollon sekä poliisin välistä tietojenvaihto-oikeutta koskevassa lainsäädännössä kuin poliisilaissa ei ole säädetty vaatimusta päälystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä, vaan kyse on sosiaali- tai terveydenhuollon oikeudesta tai velvollisuudesta luovuttaa salassa pidettäviä tietoja poliisille. Eri säännösten erot menettelysäännöksissä aiheuttavat soveltamishaasteita sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lainsäädäntö tulisi tältä osin yhtenäistää. Asian jatkovalmistelussa tulisi myös huomioida, että poliisi ei ole nykyisinkään aina toimittanut sosiaali- ja terveydenhuollolle poliisilain 4 luvun 2 §:ään perustuvia tietopyyntöjä siten, että tietopyynnön olisi tehnyt päälystään kuuluva poliisimies, vaikka voimassa oleva poliisilain 4 luvun 2 § edellyttäisi näin toimimaan.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilla, Rajavartiolaitoksella ja Tullilla olisi oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön. Ehdotettujen säännösten soveltamisen kannalta toimitilan määritelmä on keskeinen. Hallituksen esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa on tuotu esille, että palvelunantajan toimitilaa ei ole laissa määritelty ja toimitilan käsitettä on tarkoitettu tulkittavan laajasti tarkoittaen kaikkia toimitiloja, joissa palvelunantaja tarjoaa palveluitaan asiakkailleen kattaen myös tilanteet, joissa palvelunantaja esimerkiksi väliaikaisesti toimisi muualla kuin omissa toimitiloissaan. Säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille, että toimitilan käsitettä ei kuitenkaan voida tulkita niin laajasti, että sillä tarkoitettaisiin potilaan tai asiakkaan kotia esimerkiksi kotisairaanhoidon tuottaessa siellä palveluitaan. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, onko säännöksiä tarkoitus soveltaa myös asumispalvelupaikoissa, joissa on yhteisiä tiloja, mutta myös sosiaalihuollon asiakkaan vuokrasopimuksella vuokraama kotirauhan piirissä oleva huone tai huoneisto. Säännösten soveltamista käytännössä hankaloittaa myös se, että vuokrasopimuksia on laadittu myös sillä tavoin, että vuokraoikeus kattaa myös asumispalveluyksikön yhteisiä tiloja. Hallituksen esitysluonnosta tulisi selkeyttää toimitilan määritelmän osalta.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilla, Rajavartiolaitoksella ja Tullilla olisi oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä aikana ja

tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön. Kyseisten viranomaisten tietopyyntöihin tulisi sovellettavaksi myös julkisuuslaki menettelysäännösten osalta. Julkisuuslain osalta on katsottu, että myös ns. ennakolliset tietopyynnot ovat mahdollisia. Poliisilta on saapunut hyvinvointialueelle pyyntöjä ilmoittaa, kun tietty henkilö saapuu hyvinvointialueen toimitiloihin. Ehdotetuista säännöksistä tai lainvalmisteluasiakirjoista tulisi selkeästi käydä ilmi, että säännökset eivät mahdollistaisi tällaisia ennakollisia tietopyyntöjä.

4. Lopuksi

Hallituksen esitysluonnoksen yhtenä tavoitteena on selkeyttää poliisin tietojensaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä kadonneiden löytämiseksi. Tavoite on kannatettava. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan selkeyttämistavoite olisi kuitenkin toteutettavissa paremmin uudistamalla sääntelyä kokonaisuutena.

Poliisilain uuden pykälän muotoilu ei ole myöskään kaikilta osin riittävän selkeä ja tarkkarajainen. Pykälän suhde poliisilain muihin pykäliin ja muuhun lainsäädäntöön jää myös epäselväksi, eikä poista nykytilan tulkintaongelmia. Uusi asiakkuustiedon ilmaisemiseen velvoittava säännös voi vaikeuttaa myös sen arviointia, mikä tieto asiakkuuden paljastumisen jälkeen on salassapitovelvollisuuden piiriin jäävää tietoa. Eriäviä tulkintoja jäänee edelleen sen suhteen, mitä tietoa eri ammattikuntien henkilöstö on velvollinen tai saa kertoa poliisille ja tuomioistuimelle asian eri käsittelyvaiheissa a) itse epäilystä rikoksesta silminnäkijänä, b) tilanteen eskaloitumiseen mahdollisesti liittyvistä taustoista ja muista seikoista, joista hän on tullut tietoiseksi asemansa perusteella, c) asiasta myöhemmin eri osapuolilta kuullessa ja asiakkaan tai potilaan hänelle luottamuksellisesti kertomana asiakas- tai potilaskertomukseen kirjattuna tietona. Tätä problematiikkaa on käsitelty mm. hallituksen esitysluonnoksessakin viitatussa Helsingin hovioikeuden päätöksessä 21.6.2021 nro 846.

Vaikka ehdotuksen tavoitteena on selkeyttää sääntelyä, tarkoittaisi ehdotettu lainsäädäntö kuitenkin tosiasiaassa yksityisyyden ja henkilötietojen suojaan pidemmälle ulottuvia rajoituksia kuin nykyinen sääntely. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan sosiaalihuollon asiakassuhdetta ja potilassuhdetta tulee suojata silloin, kun kyse on lievistä rikoksista. Tietojensaantioikeutta ei tulisi myöskään laajentaa koskemaan tilanteita, joissa poliisi yrittää tavoittaa henkilöä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten. Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa korostuu luottamuksellisuuden periaate, ja poliisin tietojensaantioikeudella on vaikutusta asiakkaiden ja potilaiden luottamukseen sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaista kohtaan. Luottamuksen puute voi lisätä väkivallan uhkaa henkilökuntaa ja vartijoita kohtaan ja pahimmillaan estää hakeutumasta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin. Ongelmat voivat eskaloitua, jos apua ei haeta ajoissa, ja siitä aiheutuvat kerrannaisvaikutukset ovat inhimillisesti ja taloudellisesti kalliita.

Ehdotuksen perusteella suurin muutos nykytilaan kohdistuisi käytännössä tietojen luovuttamiseen terveydenhuollosta. Sosiaalihuollon osalta tietojen luovuttaminen poliisille on ollut tähänkin saakka mahdollista myös vähäisempien rikosepäilyjen osalta asiakastietolain säännösten nojalla, mikäli sosiaalihuollon palvelunantaja on arvioinut sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Hallituksen esitysluonnoksessa on todettu ongelmia aiheuttaneen sen, että vaikka lainsäädäntö sellaisenaan mahdollistaisi tietojen antamisen, viranomainen voi olla antamatta tietoja toiselle viranomaiselle esimerkiksi sen takia, että on epävarma menettelyn lainmukaisuudesta tai muutoin epätietoinen menettelynsä asianmukaisuudesta, ja että empiirisen tiedon valossa viranomaiskäyttäytymistä on leimannut varovaisuusperiaate. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan haasteet tietojenvaihdossa ovat useinkin liittyneet myös siihen, ettei poliisi ole pyynnöistä huolimatta yksilöinyt tietopyyntöjä sillä tavoin, että niistä ilmenisi tietojen luovuttamisen lakiperuste ja se, mitä tietoja pyydetään. Tietoja on pyydetty myös väärien säännösten nojalla. Tietopyyntöihin onkin jouduttu miltei säännönmukaisesti pyytämään täydennystä. Jos muutokset poliisin tietojensaantioikeuteen toteutetaan ehdotetulla tavalla, erityistä huomiota tulisikin kiinnittää tietopyyntöjen huolelliseen yksilöintiin ja perusteleamiseen. Eri lakeihin hajautetut säännökset soveltuvat erilaisiin tilanteisiin, ja sosiaali- ja terveydenhuollossa tietojen luovuttamista saatetaan joutua arvioimaan saman asian eri vaiheissa eri lainkohtien nojalla, ja eri ammattikuntia koskevat osin eri säännökset.

Renström Nea

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue - Hyvinvointialuejohtaja Sanna Svahn §
74 2025